

Günümüzün Diliyle Eski Eğitim Yazıları:

YENİ OKUL¹

Dr. H. Fikret KANAD

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: **Cavit BİNBAŞIOĞLU**

Kanad Halil Fikret (1892 - 7 Ekim 1974): O zaman bir Türk ili olan Manastır'ın Serfice kasabasında doğmuştur. 1910'da Serfice İdadisini bitirmiş, açılan yarışma sınavını kazanmış ve Avrupa'ya öğrenime gönderilmiştir. Leipzig Üniversitesini bitirerek 1917 yılında Türkiye'nin ilk eğitim doktoru olmuştur. İstanbul Liselerinde Fenn-i Terbiye ve Malûmat-ı Ahlakiye öğretmenliği ve Bakü Üniversitesinde Psikoloji ve Pedagoji okuttuktan sonra 1926 yılında Konya'da açılan orta öğretmen okuluna öğretmen olarak atanmıştır. Daha sonra 1927 yılında Ankara'ya taşınan bu okulda (Gazi Orta Öğretmen Okulu) nda pedagoji bölümünü kurmuştur. Emekli olduğu 1957 yılına kadar 1936 - 1939 arasındaki Talim ve Terbiye kurulu üyeliği dahil tam 30 yıl burada çalışmıştır.

Yeni okul, eski yöntem eğitime, özellikle kışla anlayışı ile yönetilen okullara karşı başarı ile savaşım veren eğitim kurumudur. Son çeyrek yüzyıl içinde birçok taraftar kazanan bu kurumlar, yarının en önemli eğitim kurumları olmaya adaydır.

Yeni okul taraftarlarının egemen görüşleri şudur: Okullar, toplumsal gereksinimlere uygun olmalıdır. Gençler, toplumsal yaşama atılırken, "kendi kendine yönetim" yapacak yeteneğe sahip olmalıdır. Eski okul sistemi, baskı ile yönetilen toplumlar için tavsiye edilebilir. Mutlakiyetle yönetilen toplumlarda, bireylerden körükörüne itaat istenir. Bireyin toplumsal yaşamında ödevi, kendisine ayrılan ödevleri yapmak ve âmirlerinin emirlerine daima uymaktır. Verilen emirler haksız olabilir ve hatta toplum için zararlı olabilir. Bunu düşünmek ve eleştirmek, emir altında yaşayanın ödevi değildir. Eğer herkes toplum işlerine karışırsa, söz ayağa düşer ve toplumsal düzen bozulur.

İşte, eski okul örgütünde egemen olan ruh budur. Öğretmen ve âmir, okul içinde her şeydir ve çocuklar da kendilerine verilen işleri görmeye memur bir makinedir. Çocuk, bir işte eğitimcisine karşı haklı olsa bile, sonuçta, mutlaka haksızlıkla suçlanır. Çünkü, eğitimciyi haksız ve öğrenciyi haklı göstermek, eğitimcinin onurunu küçültür ve onun eğitsel gücünü azaltır.

Aslında çocukların ödevi, hak ve haksızlıkla savaşım değil, ödevleriyle uğraşmaktır. Çocuğun okulda bir sürü ödevi vardır; fakat, gereğinde savunacak hiçbir hakkı yoktur. Çocuğun son sınıfa gelinceye ve hatta okulu bitireceği güne kadar mutlaka bir vasiye gereksinimi vardır... Eski okuldan yetişen gençlerin metin bir ahlaka sahip olamamaları, ancak bu suretle açıklanabilir.

¹ Bu yazı, İstanbul Muallimler Birliği'nin yayın organı olan "Muallimler Mecmuası"nın 23 Mart 1923 tarihli 7. sayısının 125-130. sayfalarında yayınlanmıştır.

Okulu bitiren gençler, vasiinin elinden kurtulup da toplum yaşamına karışırken kendi kendini yönetecek yetenekte midir? Yoksa, baskı altından kurtulan bu zavallılar, serbest toplum çevresinde baş dönmesine mi uğrayacaklardır? Bunu düşünen, buna yanıt veren bulunmuyor. Düşünülmüyor ki, bu tür eğitim kurumlarında gençler, düşünce bağımsızlığından yoksun kalır; sorumluluk duyguları söner, hak ve doğruluk kavramları, önemlerini tamamen kaybeder; onur, ruhlardan silinir; durgun, miskin ruhlu, bencil insanlar etrafı sarar.

Okullar, ortaçağ anlayışından nasıl kurtarılmalıdır?

Okullar, toplumsal yaşamlarına, devrimlerle, sürekli olarak, yeni şekiller verecek güç ve yaşamsallığı gösteriyorlar. Bugün, meşrutî toplumlarda, bireyin ödevi, eskisine göre, tamamen değişmiştir. Böyle olduğu halde, okullar, bir türlü ruhlarını değiştirmiyorlar. Öğretmen ve eğitimciler, okulda, hükümdar ve amirler gibi, halen baskı zevkinden yararlanıyorlar.

Bu nedenle, bu alanda, bir devrime gereksinim bulunduğu kesindir.

Bu devrimin ilk müjdecisi, J.J. Rousseau'dur. Okullarda, baskı yerine özgürlüğü koymak isteyen Rousseau'nun makul fikirleri, çok zaman kuramsal kalmış, bir türlü uygulama alanına çıkamamıştır. Bununla birlikte, ortaya atılan düşünceler, eğitimcilerin birçokları tarafından benimsenmiş; özgürlük temeli üzerine yeni okul sistemine uygun bazı okullar açılmıştır. Bu temele göre açılan ilk okul, koyu istipdadın hüküm sürdüğü Rusya'da, Moskova civarında, "Yasnaya Polyanna"da, ünlü Tolstoy'un yönetiminde açılmış ve birkaç yıllık deneyden sonra kapatılmıştır. Aradan epey zaman geçtikten sonra, bu tür okulun her şeyde yeniliğe taraftar olan Amerika'da deneylerinin yapıldığını görüyoruz. Amerikalı Vilson Gill tarafından uygulanan ve diğer eğitimciler elinde gittikçe gelişen yeni okul sistemi, şimdiye kadar yapılan deneylerin en yararlısı ve şimdiki gereksinimlere en uygun olanıdır.

Yeni okul sisteminde egemen olan ruh, "kendi kendini yönetim" ilkesidir. 20. yüzyılın gençleri, toplumsal yaşama atılırken kişisel ve toplumsal birçok ödevlerle karşılaşmaktadır. İşte, bu gençler, vâsiye gereksinim duymadan, kendilerine ait ödevleri kendi kendine yapmalı; hak, sorumluluk, onur, bağımsızlık kavramları, ruhlarına işlemelidir. Miskin ruhlu insanlar, 20. yüzyılın hoşlanmadığı insanlardır. Toplumsal yaşamda savaşıma atılan bir genç, karakterinden hiçbir şey kaybetmemek koşuluyla çalışabilmelidir. Karakter, bu okulların en yüce ülküsüdür. Karakterli bir genç, halkın sevgilisi ve haksızlığın düşmanıdır; hiçbir emir altında olması bile, üzerine aldığı bu ödevi, en büyük bir sorumluluk duygusu ile yapmak isteyen ve çalışmaktan hoşlanan bir kimsedir. Karakterli bir genç, kendi özgürlüğünü; hak, bağımsızlık ve onur kavramlarıyla aynı saydığı için, onu sever ve hiçbir suretle rencide etmek istemez. Karakterli bir genç, kayvan gibi yalnız kendi çıkarını değil; birlikte yaşadığı insanların çıkarını da düşünür. Bunun için, azim ve iradesine güvenerek yaşamını kazanmaya uğraşırken, elinden gelen iyiliği de yapmaktan çekinmez.

Yeni okul örgütünü yönetmek için, öğretmenlerin ve eğitimcilerin, özellikle, aşağıdaki nitelikler ile donanmaları gerektir: Baskı ve istipdatın ruhlardan silinmesi, eğitim işlerine derin bir ilgi ve sevgi gösterilmesi, çocukların sürekli olarak incelenmesi ve onlara onurlu bir adam gibi davranılması ve okutulan derslerin iyice bilinmesi. Bu niteliklere önem veren bir öğretim kurulu, yeni okul örgütünde başarı gösterebilir.

Yeni okulun iç örgütünde esas olan düşünceler şunlardır:

ÇAĞDAŞ EĞİTİM

Okula iki tür çocuk gelir: Aile eğitimi iyi, sevindirici olanlar ve aile eğitimi eksik olanlar. Bu çeşitli eğitimde olan çocuklar, mutlaka birbirlerine karşılıklı etkiler yaparlar.

Şimdiye kadar yapılan deneylerden anlaşılıyor ki, eğitim hususunda kötü ögeler, iyi öğeleri egemenliğinde bulunduruyor.

Okulun ilk ödevi, iyilik ruhunu, egemen durumda bulundurmak ve kötülükleri, giderek iyilik arasına karıştırmaktır.

Mevcut okullar, bunu sağlayamıyorlar. Çünkü, çocuklar eğitici ve öğretmenleriyle, çok kez savaşım halindedir. Bu savaşım, çok kez gizlidir ve pek az zamanda, isyan şeklinde görülür.

Bu iki zümre, niçin savaşım halindedir? Çünkü, eğitici ve öğretmen zümresi, çocukların bağımsızlık ve özgürlüğünü, haklı ve haksız emirleriyle, sürekli olarak tehdit ediyorlar. Öğrenci, ezildiğini görünce, felâketzedelerin birleşmesi gibi, onlar da, ruhsal olarak, birleşir ve savaşıma başlarlar.

İş, bu duruma gelince, artık, öğrenci, hareketini gizler ve karşı zararlı etkiler araştırmaya başlar.

Oysa, amaç, hareketin gizli kalması değildir. Çünkü, gizli kalan hareketler, toplum yaşamında, kendini tahripkâr bir biçimde gösterebilir. Bunun için eğitici, çocuğun iyi ve kötü hareketlerini daima görmeli ve bilmelidir. Bu da, casusluk örgütüyle değil; özgür ve serbest bir örgüt ile olabilir. Çocuk, her emri, hoşuna gitsin ya da gitmesin, makine gibi yerine getirmemelidir. Çocuk, edilgen olmaktan kurtarılmalı, kendi kendine etkin olmalıdır. Etkin olmaktan amaç, iyi düşünceleri, iyi davranışlara uygun hale getirmektir. Aydın topluluklarda hareketler, mihaniki ve zoraki değil; daima bilinçli olmalıdır. Çocuk, ne istediğini bilmeli ve düşündüğünü yapmalıdır. Sağlam vicdanlar, ahlaksızlık fırtınalarına karşı koyan metin ahlâklar, ancak bu suretle yetiştirilir; kendi kendini yönetmeyi bilen insanlar, ancak bu suretle çoğalabilir.

Özgür ve serbest bir okul çevresi, tavsiye edilecek bir şey midir? Ve böyle bir örgüt, iyilik ruhunu, okul içinde egemen kılabilir mi? Bundan zerre kadar kuşku duymamalıyız. Eğitimcilerin bu konuda ilk ödevi, "Henüz vasiye muhtaç olanlar, özgürlüklerini iyiye kullanamazlar" anlayışını bırakmaktır. Böyle bir anlayış, eğitimcilerin, âciz kaldıkları eğitim sorunlarında daima ileri sürdükleri bir savunmadır.

İyi yönetilmek ve eğitimciler arasında uyum bulunmak koşuluyla, okul özgürlüğü kadar yararlı, bunun kadar etikili bir eğitim aracı yoktur. İşte, "kendi kendini yönetim" üzerine kurulan yeni okul örgütünde bu ilkedden en yüksek düzeyde yararlanılmaktadır.

Yeni okul örgütünde yönetim ve eğitim, öğretmen ve eğitimcilerin elinde değildir. Eğitimci ve öğretmenler, yalnız gözetler ve gidilecek doğrultuyu gösterir. Yönetim ve eğitimi düzenleyen "kamuoyu"dur.

Kamuoyu, iki kısımda inceleniyor: Sınıf kamuoyu, bütün okul kamuoyu. Sınıf kamuoyu, bir sınıfı ilgilendiren bir sorunu çözme ile uğraşır. Biliniyor ki, çocukların sınıfla ilgili birçok ödevi vardır. Bu ödevler, eski okul sisteminde, eğitimcilerin emirleriyle yerine getirilir ve uygulanırdı.

Bir de okulun geneline ait ödevler vardır. Bu ödevler de bunun gibi öğretmen, müdür ve eğitimcilerin sürekli emir ve düzenlemeleriyle yaptırılır. Çocuk, bu emirleri yerine getirirken, çok kez zorlanır ya da bir zorunluluk duygusu içinde yapar. İçinden gelmez. Yeni okul, emirlerini en alt düzeye indirir ve yapılması uygun olan şeyleri, bizzat öğrencinin kendi sorumluluğuna bırakır. Buradan anlıyoruz ki, yeni okulda roller değişiyor. Öğretmen, etkinliğinin önemli bir kısmını öğrenciye yükleyerek, edilgen duruma geçer. Öğrenci ise, edilgen ve mihaniki olmaktan kurtulur ve kendi işlerini kendi kendine yapmak suretiyle sürekli etkin olur.

Peki, bunun, bir ruhsal yararı var mıdır? Bunu, bence, anlamak için bir iki örnek ile açıklamak gerekir: Varsayalım ki, bir sınıfta yaramaz çocuklar çoktur. Bunlar, ders zamanında öğretmenlerini rahatsız ediyor; derse kayıtsız kalıyor ve derslerden beklenen yarar sağlanamıyor.

Bu kötülüğün önüne nasıl geçilir? Kışla anlayışı ile yönetilen okullarda sorunun çözümü basittir: Ceza ve onur kıracak sözler! Kötülüğün ceza ile ortadan kaldırılamadığı çok kez görülüyor. Eğer ceza ağır olursa, rahatsız edici öğrenci belki sessiz kalır ve rahatsız etmeye son verir. Fakat, bu yeterli değildir. Eğitici, emin olmalıdır ki, öğrenci, ceza olmasa dahi, aynı hareketi bir daha yapmayacaktır. Oysa, cezayı geçici olarak ortadan kaldırırsanız, o zaman, pusuda fırsat bekleyen kötülüklerin yeniden ortalığa egemen olduğunu göreceksiniz. Bunun diğer anlamı şudur: Çocuk, baskı ve zor bulunduğu sürece usludur; baskı ortadan kalktığı anda serkeştir; kötüdür. Demek ki ceza, çocukları ruhsal yönden düzeltmiyor. Sorunu, bir de sınıf kamuoyu ile çözmeye çalışalım. Öğrenciye diyelim ki: Çocuklar, şimdiye kadar, okul yönetimi ve öğretmenleriniz size, kendi işlerinizle ilgili olan birçok sorumlu işleri yüklemiştir. Elde edilen sonuçların sevindirici olduğunu görüyoruz. Anlıyoruz ki, öğrenci, öğretmenin takdir ve ihtarlarına gerek kalmadan, birçok ödevi, büyük bir sorumluluk duygusu ile başarabiliyorlar. Bugün de sizin sorumluluğunuza yeni bir ödev veriyoruz. Ders esnasında dersin sessizliğini bozanlara karşı başarı ile savaşımında bulunmaktır. Sırf bu ödev ile uğraşmak üzere, aranızdan bir kurul seçiniz ve kurulun isimlerini bize veriniz. Ümit ederim ki, bizim müdahalemize gerek kalmadan, bu onurlu savaşımında, az zamanda, başarı gösterirsiniz...

Bütün öğretmenler kurulu, "kendi kendini yönetim" ilkesinde birleşmiş iseler, sınıfa yüklenen bu ve buna benzer birçok ödevin, en yetkin bir biçimde çözümleneceğine inanacaklardır. Bunun ruhsal nedenleri şöyle açıklanabilir.

Sınıf, onurlu bir ödevi üzerine almıştır. Sınıf içinde sessizliği bozanlar, yalnız öğretmenin değil; bir de bütün arkadaşlarının manevi boykotu ile karşılaşmak tehlikesindedir. Öğretmen baskısının egemen olduğu zamanlarda, çocuklardan birinin yaramazlığı, bütün sınıfı güldürür. Yani, sınıf, o harekete, gülmesiyle, manen, o çocuğu "korumuş" demektir. Arkadaşları tarafından yardım gören çocuklar, aynı davranışı ve belki daha ağır ve kötü olanlarını, yeniden yapmak için cesaret bulurlar. Hatta, çocuk, ceza görse bile, kamuoyunun yardımına ulaştığı için, verilen cezayı önemsiz bile görür. Oysa, sınıf kamuoyunun bulunduğu yerlerde, öğrencinin her hareketi hiçbir biçimde hoş görülmez. Yalnız, kamuoyu, o hareketi, gerektiğinde, tahbih bile eder (beğenmez). Arkadaşlarının yardımına ulaşamayan çocukların, kötü hareketlerini değiştirmeleri ve bizzat kötü olan bir şeyini "kötü" olarak kabul etmeleri, bir zaman sorunu haline gelir. Bu sorun, önemsiz sayılmamalıdır. Okul eğitiminde, bir kötülüğün ortalığa yayılmaması, büyük bir kazançtır. Kötülüğün, kötülük ruhunun ortalığa yayılmaması, ancak bu yolla gerçekleşir. İleride daha iyi yöntemler bulunabilir; fakat, bugün için en iyi ve tavsiye edilebilecek yöntem budur. Yine bunun gibi, birçok ödev daha vardır ki, özellikle aynı sınıfta bulunan öğrenciyi ilgilendirir. Bütün bu ödevleri, bizzat öğrencinin sorumluluk duygusuna bırakmak, öğrenci için bir onurdur.

Bundan başka, bütün okulu ilgilendiren ödevler de vardır ki, bunların çözümünü sağlamak için de, her sınıftan birkaç kişiye seçim yoluyla, ortak ve geçici bir kurul halinde, o ödevleri yaptırmak, yeni okul örgütünün gerekli görevlerindedir.

ÇAĞDAŞ EĞİTİM

Amerika okullarında başlayan bir iki deneyi burada arzetmeden geçemeyeceğim: (1) Büyük kentlerden birinde, eğitimi çok noksan olan işçi çocuklarına özgü bir ilkokulda öğrenci, teneffüs zamanında, öğretmenin yanında bulunmasına karşın, daima boğaz boğaza gelir ve birbirini boğarcasına kavga ederlermiş. O derecede ki, teneffüs zamanları, bahçe civarında polisler dolaşmak zorunda kalırlarmış.

"Kendi kendini yönetim" ilkesine önem veren yeni okul müdürü, teneffüs zamanında, bu hoş olmayan durumlara son vermek için, bütün okuldan seçim yoluyla bir kurul oluşturur ve bu kurula, bu onurlu ödevi verir. Az zaman sonra, teneffüslerde gürültü ve çekişme kalkar ve öğrenciler arasında derin bir arkadaşlık ve içtenlik görülür. Bu suretle, polisler ve öğretmenler, gözetim yapmak külfetinden kurtulur.

Diğer bir örnek: Okulun birinde, sabahleyin temizlik yoklaması yapılıyor. Üst, baş muayene edilir. Eller, tırnaklar, saçlar gözden geçirilir... İstenen sonuç, bir türlü sağlanamaz. Öğrenciler, bu ödevi, seçilmiş bir öğrenci kuruluna havale eder. Birkaç gün içinde, öğrenciden temizliğe karşı ilgi çoğalır. Bununla birlikte, bütün ısrarlara karşın, bir iki öğrencide başarı gösterilemez. Bir süre sonra, yeni kurul seçilirken, kurnaz öğretmen temizlik kuruluna, temizliğe kayıtsız kalan öğrenciyi seçtirir. Ertesi gün temizlik muayenesi sırasında, görülür ki, yeni kurul, okula tertemiz bir surette gelir ve ödevini yapmaya başlar...

Yeni okulun diğer bir ödevi de iyi yurttaş yetiştirmektir. İyi yurttaşın ödevi, yalnız çalışmak değil, yurttaşlık ödevini de yapmaktır. Genç, ülkenin işleriyle her suretle ilgili olmalıdır. Bir gencin en önemli yurttaşlık ödevi, iyilik yapmaktan hoşlanmak ve her türlü seçim sorunlarına ilgi göstermektir. Seçim yöntemini, çocuklara okulda öğretmek, yeni okulun en önemli ödevlerinden biridir. Bunun için, her yıl, bir iki kez seçim denemeleri yapılabilir. Belediye seçimlerinde yurttaş nasıl hareket etmelidir? Belediye seçimlerinin önemi var mıdır? Milletvekili seçimi için önemlidir? Seçimler nasıl olur? Propagandalar, nasıl ve ne zaman yapılırsa doğrudur ya da yanlıştır. İşte, yıllık seçim günlerinde bunlar, öğrencilere, eylemli olarak gösterilir. O günlerde okul, bir arı kovanı gibi çalışır. Herkes gizli yahut açık propaganda yapar. Aday gösterilenler de gelecek yıl, okulda neler yapmak ve yaptırmak niyetinde olduğunu, uzun uzadıya ortaya korlar.

Yeni okulun geniş bahçeleri, spor alanları vardır. Sporlarda "mertçe" hareket, en önemli ödevdir. Karşı tarafta olanlara kızmak, yenilenin yenilgisini doğal karşılamak için, karşı tarafı küçük düşürecek davranışlara girişmek, küçüklük sayılır.

Peki, yeni okul, öğretimle ne zaman uğraşır? Yani okulun öğretiminde yenilik var mıdır? Yeni okulun öğretim yöntemi de, "kendi kendine etkinlik" ilkesine çok önem verir. Vaktiyle J.J. Rousseau; "Emil, harita görmemeli, fakat kendi kendine harita yapabilmelidir", diyordu. İşte, "kendi kendine etkinlik" ilkesi budur. Çocuğa, ilaç gibi, çok bilgi hapları yutturmak ve sonucu beklemek iyi değildir. Çocuğu, yalnız dinlemekten, yalnız oturmaktan, dinlediğini yalnız söylemekten kurtarmalıdır. Çocuk, derslerde kendi kendine etkin olmalı, söylenilecek her şeyi söyleyerek, ara sıra, onlara buldurmalı, onları düşündürmeye yönelmeli ve deneyleri kendi kendine yapmalıdır. Derslerden bir kısmını "tabiat bilgisi" (nebatat ve tabakat) dersini okul bahçesinde doğanın kucağında öğretmelidir.

Sonra el işlerine çok fazla önem verilmelidir. Elisheri, insanın fikrini, dimağını işletir, düşünsel yaratıcılığı kuvvetlendirir; çalışmaktan hoşlanmayı ve zevk almayı gerektirir. Amerika eğitimcilerinden John Dewey'in tavsiye ettiği "ortak ödev sorunu"ndan en yüksek derecede yararlanılmalıdır. Çocuklara ders verilirken, onlara, gelecek ders için, grup grup ödevler verilmelidir. Örneğin, sınıfı üç gruba ayırarak, bir gruba: Siz, bu sorunu araştırınız! şu kitapları karıştırınız, bakalım ne sonuç elde edeceksiniz? demelidir. Ortak ödevlerin en büyük değeri, çocuklarda inceleme ve araştırma merakını uyandırmak, belirli bir ödev için, arkadaşlarına yardım etmek, yani düşünsel dayanışmayı kuvvetlendirmektir.